

Курд Ласвиц

Как дяволът взе професора

– Обаче съвсем сигурно е – каза професорът, като наблюдаваше нежно пепелта на голямата си „Флор де Инклан“ – съвсем сигурно е, че той ме взе; лично.

– Хо, хо, хо! – Силният господин се засмя. – Значи все пак ви взе?

– И изобщо не сте го разказали?

– Но кой? – попита Синята дама. – Кой ви взе?

– Нима не чухте? – извика нетърпеливо Малката госпожа Бръозен.

– Дяволът взе професора.

– Но нали той си седи тук...

– Понеже дяволът го взе жив! – не изтърпя Силния господин.

– Не разбирам.

– Той трябва да разкаже.

Посместиха се по-близо до масата.

– Как изглеждаше той?

– Кога се случи това?

– Миналата събота – професорът замислено дръпна от пурата си – седях, както обикновено всяка вечер, до писалището си, когато се почука и на моето учудено „Влезте!“ – ала не се плашете!

– Страхотии не искам да слушам, не, не, не! – развика се Синята дама.

– Наистина бе ужасно. В първия миг аз бях не по-малко изплашен.

Синята дама си запуши ушите; но не силно.

– Изведнъж някой застава в стаята, щраква копчето на абажура, та да видя съвсем ясно образа.

– С наметало, с огнени очи? Виждам го пред себе си! – изпревари разказвача госпожа Еръозен.

– Лоденова пелерина и златни очила; мъж с моя ръст и фигура, с бели коси и мустаци, всъщност съвсем приятен, страшното обаче бе тъкмо...

– Конският крак?¹

– Опашката? – извика Синята дама.

– Не, той изглеждаше точно като мене самия – не се смейте! Помислих си, естествено, че е халюцинация, а вие знаете какво означава това при моя изтощен мозък. В началото останах да седя на стола си напълно неподвижен.

Тогавя моят двойник каза много учтиво:

– Съжалявам, че трябва да ви взема, господин професоре, но

1. Нем. идиом, дяволска работа, зла умисъл. Б.пр.

решението ми е категорично...

– Да ме вземете? Какво значи това? Не съм лекар и сега нямам време! – възразих гневно.

– Е, именно да ви взема – натърти на думата другият. – Аз съм дяволът.

– Дяволът? Та вие изглеждате...

– Да, наистина трябва да ме извините. Когато идвам при вас, приемам този ваш образ. Тъй като всеки е собственият си дявол! А сега бъдете така добър и елате с мен.

– Но къде? Аз не вярвам нито в ада, нито в дявола в простонародния смисъл.

– И съвсем не е необходимо. Вземам всекиго в неговия си смисъл, както той си представя своя свят. Вас например ще ви отведе в малък космически автомобил. Нали с такова удоволствие пътешествувате до звездите.

– Много моля, правя го тук на писалището си; нямам ни най-малкото желание да пътешествувам. Освен това бих се нуждаел от няколкоседмична подготовка. Първо би трябвало да стегна пътната си аптечка.

– Не е необходимо. Та аз не ви вземам за ваше удоволствие. Трябва да пропътувате стотици хиляди билиони километри, за да се пречистите. Така си го намислих.

– А после? – попитах аз.

– Е, ще се нареди някак. Може би ще направим от вас метеор или ще бъдете оженен за хиляда години на Марс – марсови години, естествено.

– Благодаря и за двете. Изобщо не ми идва наум да дойда с вас. Тук имам още належащи, наченати работи.

– Друг изход няма. Тях може да ги довършите по пътя.

– Значи не искате да ми извиете врата?

– Нямам такова намерение, ако доброволно дойдете с мене. Бихме искали да запазим скъпоценната ви умствена дейност още известно време, макар и, разбира се, вече не на Земята.

– Но в крайна сметка ще продължа да живея все пак в Земната душа, нали?

– Оставете ме на мира! – извика дяволът ядосано. – Не съм дошъл тук, за да се оставя да ме разпитват. Най-накрая ще взема и Земната ви душа.

– Земната душа ли? – прекъсна Синята дама професора. – Това пък какво е?

– Ооо! Я не пречете сега – взмути се госпожа Брьозен. – Та нали професорът съвсем наскоро чете сказка върху това!

– Ама тогава аз не можах да дойда, тогава бе избягало слугинчето ми.

– Е, според схващането на професора – опита се накратко да обясни Силния господин – Земята е одушевено същество и щом ние не можем да живеем повече тук като хора, продължаваме да живеем след това като спомени на Земната душа...

– Учи Фехнер² – додаде професорът.

– Също и аз ли? – пожела да узнае Синята дама.

– Вие веднага ще идете в Слънчевата душа – обеща професорът, – тъй като още сега спадате към най-хубавите спомени на Земната душа.

– Хайде, разказвайте по-нататък! – обади се госпожа Брьозен нетърпеливо и почука по масата.

Нежният юноша, който тъкмо искаше да каже нещо, се сепна и замълча.

Професорът отпи глътка от чашата си и каза:

– Забелязах с удоволствие, че теоретичните въпроси, изглежда, хвърляха дявола в известен смут. За да спечеля време, ровех в ръкописите си и тъкмо исках да запитам дали не бих могъл да взема със себе си бинокъла си, марка „Цайс“, но изведнъж – не зная как стана – се озовах извън стаята и се видях до дявола в едно удобно кресло. Краката ни почиваха на специално столче и ни заобикаляха някакви перила, но иначе висяхме съвсем свободно в пространството. Като по чудо изобщо не ми се виеше свят.

Силния господин се изкашля особено. Професорът не се смути.

– Поставих си за цел да не позволя да ми хареса дяволът. Може би все пак можех да намеря някак слабото му място, та да се отърва от него. Ако Фауст беше истински математик, нямаше да му се налага да се бори цял живот с дявола. Почувствувах се по-спокоен и нищо не казах. Тогава дяволът полюбопитствува:

– Е, как ви харесва нашият космически автомобил? Той е направен от вашия идеал, абсолютно якия и прозрачен щелит, затова можете да обхванете всичко с поглед.

Огледах се. Зад нас бе абсолютна нощ, пълен мрак. Над, до и под нас разпознах отделни звезди, които отпред все повече се съгъстяваха и

2. Густав Теодор Фехнер (1801–1887) – лекар, естественик, философ, застъпвал пантеистичния възглед, че целият свят, вкл. цветята и звездите, притежават душа. Б.пр.

по посока на пътуването се сливаха в един-единствен ярък блясък. Не можех изобщо да си го обясня. Що за звездно небе бе това? В коя точка на света се намирахме? Навярно дълго време съм бил в безсъзнание.

– Колко време пътуваме вече? – запитах аз.

– Около половин час – отговори дяволът. – Трябваше за малко да ви приспя, за да ви докарам тук по-удобно. Е, такова нещо не сте виждали, нали?

– О – не се съгласих аз, – та всичко това, естествено, ще се обясни.

С каква скорост пътуваме всъщност?

– С приблизително десетократна светлинна скорост.

– Хо, хо, хо! – изсмя се Силния господин. – Дяволът наистина трябва да е имал пръст тук.

– Така беше – продължи невъзмутимо професорът. – Пречених бързо положението на нещата. Десетократна светлинна скорост, тогава трябваше да пропътуваме разстоянието Слънце – Земя за петдесет секунди. До Нептун е тридесет пъти по-далече. Значи казах:

– Добре! Тогава вече отдавна трябва да сме извън цялата Слънчева система.

– Действително сме извън нея.

Стори ми се, че сега разбирам защо зад нас беше черна нощ. Тъй като ние препускахме много по-бързо от светлината, светлинните вълни не можеха да ни догонят и бе тъмно. За сметка на това ни огряваха идващите отстрани лъчи. А блясъкът там отпред? Благодарение на неимоверно бързото ни движение срещу звездната светлина светлинните вълни трябваше тъй силно да са се скъсили, че дори най-дългите видими вълни, тези на червената светлина, спадаха под дължината на въобще видимите вълни и следователно не можеха да окажат никакво въздействие повече върху нашите очи. И тъй, откъде се бе взела тази яркост пред нас? И там би трябвало да цари мрак.

Навярно дяволът забеляза, че нещо не ми бе ясно, и подхвърли иронично:

– Е, господин професоре, май че не можете да обясните по естествен път светлината там отпред.

В този миг решението ми хрумна и съвсем спокойно вметнах:

– Та това е много просто. Това, което ни свети там отпред, не са светлинни лъчи, каквито ние, хората сме свикнали да виждаме, а недействащите в друг случай, върху нашето око дълги топлинни или може би електрически вълни отвъд червения край на спектъра. Чрез собственото ни движение те така се скъсяват, че ние ги възприемаме

като светлина. Това е едно хубаво доказателство, че звездите излъчват извънредно много ултравиолетови лъчи, крито ние още не сме в състояние да наблюдаваме.

Дяволът промърмори нещо под носа си. Ядосваше се, че бях познал. Веднага след това обаче присви вежди и разтегли малко ъгълчетата на устните си, както аз имах обичая да правя, когато искам да задам такъв един лукав въпрос – бе прекалено подло, че безобразникът изглеждаше точно като мене, – и рече:

– Ако силната светлина там отпред ви дразни, мога и да намалая яркостта ѝ. Вижте, тук имам един непрониклив за всички лъчи чадър, който обръщам сега напред – така – ето вече никаква светлина не може да проникне отпред и въпреки това ще свети.

– Да, но много по-слабо.

– Откъде идва сега тази светлина?

Испаднах в затруднение. Може би дяволът си служеше с измама? Беше ли чадърът напълно непрозрачен? Не, явлението не бе просто отслабване на предишното; появи се съвсем друго разположение на звездите. Силният блясък в средата бе изчезнал. Светлината не можеше да идва от звездите по посока на движението. Да не би да имахме сега огледало пред себе си? Обърнах се, зад нас бе тъмно. Дяволът се ухили. Стана ми тягостно. Не биваше да позволявам дяволът да ме срази по теоретични въпроси. Кой знае какви права придобиваше той по този начин. Светлината можеше да идва само отзад, а въпреки това ние се движехме срещу нея – как... но разбира се, че така трябва да бъде...

– Е, професорче? – зададе повторно въпроса си дяволът със зловещо спокойствие.

– Естествено, зная – не му останах длъжен аз. – Това е светлината, която ние застигаме по пътя ѝ, затова изглежда, като че ли тя идва отпред. И тъй като чрез собственото си движение ние разделяме светлинните източници, то не виждаме същинските, светещите, а късовълновите, ултравиолетовите лъчи на намиращите се зад нас звезди; сега те стават видими за нас. По-преди тази светлина просто не правеше впечатление, защото бе засенчена от лъчите отпред.

– Не го разбирам – призна си госпожа Брьозен.

– Представете си – разтълкува ѝ Силния господин, – че една дълга, дълга пехотна колона марширува пред вас, настигате я с автомобила си и пътувате покрай нея. Отминават всички поделения, но най-напред последните и после, все по-късно, по-рано тръгналите. То е същото, както ако автомобилът спреше, а колоната маршируваше обратно покрай

вас.

– Не знаете ли – включи се Синята дама, – че последния път попаднахме сред маневрите и котенцето ми си загуби копринената кърпа? Тогава беше така, ала тогава виждахме хората все отзад?

– Ами светлинните вълни нямат гръб – избоботи Силния господин, – изобщо те предават на околното ви само въздействието на трептенията, които излизат от предметите. Ако професорът можеше да проникне с поглед чак до Земята, щеше да види сега всичко обратно по време, часовниковата стрелка щеше да се движи от дясно на ляво и всички хора действително щяха да вървят обратно.

– Да, да, така е – потвърди професорът. – И аз дори го видях. Тъй като, за да ядосам дявола, го предизвиках:

– Жалко, че няма средство, което по разбираем начин да направи нещата на Земята видими за нас. Тогава всичко, което се е случило там, бихме могли сега, за разнообразие, да видим как протича обратно. Би трябвало, разбира се, да пътуваме много по-бавно, защото нали при нашата скорост времето би летяло назад и човек нищо не би могъл да възприеме ясно.

– Ха, ха! – Дяволът се разсмя. – Вие, разбира се, не бихте могли да направите такъв телескоп, но за мене това е дреболия. Погледнете тук през бинокъла. Той тъкмо ще е достатъчен за сегашното ни разстояние. Момент – така, само намалих скоростта ни дотолкова, че да настигнем светлината с нормална скорост. Къде искате да надзърнете?

– Да кажем, в нашия град. Действително вече го виждам. Това е ъгълът на Шламщрасе, мога да различа дори номера на къщата. Двадесет и едно.

– Как? – Синята дама сподави един вик. – Та това е нашата къща! А какво видяхте?

– Надникнах през отворения прозорец в гардеробната.

– Тогава слугинчето пак е оставило прозореца отворен, въпреки че аз...

– Но първо чуйте все пак! – рече госпожа Бръозен на Синята дама.

– Можех да различавам всичко съвсем добре – продължи професорът, – защото слънцето светеше в стаята. Това се случи предната събота около обяд. Тъй като бяхме пътували един час с десетократна светлинна скорост, сега вече бяхме догонили светлината, която преди около десет часа бе излязла от Шламщрасе.

– Слава богу – зарадва се Синята дама. – По това време не си бях къщи.

– В стаята обаче имаше някой. Само трябваше да свикна отначало с това, че виждах всичко в обратен хронологичен ред. И съвсем нищо не бих разбрал от цялата работа, ако постоянно не бях си отварял само за миг очите и не бях си създал по този начин една поредица от моментни снимки. Но ако ви ги опиша така, както ги видях, винаги на първо място по-късното: едно същество от женски пол излиза през вратата, после същата особа в стаята, слага рокля в скрина, което обаче означава, че я изважда, чак след това отваря скрина и т.н., то вие нямаше изобщо нищо да проумеете.

– О боже, о боже! Кажете само как беше действително! Сигурно е имало крадци!

– Не зная. В правилен хронологичен ред нещата протекоха горе-долу така, че отначало едно момиче порови в едно чекмедже и извади чифт бели ръкавици.

– Ах, тези с четирите копчета!

– После извади от скрина пола и бяла блуза...

– Това е било везаната ми блуза, сещате ли се, тази с истинските...

– И както излизаше с нещата през вратата, се закачи на бравата и дантелите доста се пораздраха.

– О, божичко! О, божичко! Това е било слугинчето ми, нали искаше да иде вечерта на бал, то зае дрехите ми. Ох! Трябва да си ида вкъщи, веднага!

Синята дама скочи. Нежният юноша направи поклон.

Професорът не спря да разказва:

– Продължавах да търся с бинокъла, но дяволът ми го взе от ръката.

– Е – рече той със святкащи очи.

Синята дама въздъхна и отново седна.

– Е, господин професоре, я ми обяснете този бинокъл по естествен път.

– Изобщо не е нужно да го правя – отговорих съвсем спокойно. – Можете да изисквате от мене обяснение само за естествени процеси, а бинокълът ви е някакво дяволско изобретение, искам да кажа, шарлатанство, което няма нищо общо с науката. Би трябвало първо да ми докажете, че това е вярно работещ оптически инструмент, а не психологическа измама, преди да смеете да очаквате от мене теория.

– Ама че дяволски тип, тоя професор! – изръмжа дяволът.

Направих се, че не съм чул.

– А че въобще пътуваме с десетократна светлинна скорост – поде отново той, – която аз сега отново възстанових, това все пак е чисто

технически проблем, който вие трябва да решите. Ако не можете, хич няма да се церемоня с вас. Просто ще отворя тази клапа, след това ще изпаднете навън и *падащата звезда* е готова.

Работата ставаше съдбоносна. Размишлявах. Никога през живота си не съм размишлявал така напрегнато и не искам пак да го правя. За щастие съм философ. Казах си: Трябва да разгледам нещата напълно абстрактно. Дяволът можеше да ми задава още много въпроси, за да ме изиграе. Трябваше да си обясня самия дявол!

Дяволът започна да ме нагрубява, очевидно смяташе, че вече ме е победил.

– Е, ще стане ли скоро? – кресна той.

– Знаете ли – не се предавах аз, – има две обяснения. Едно психологическо и едно метафизическо. Според психологическото вие не сте нищо друго, освен мое съновидение, въобще измислица, измислица на човечеството.

Дяволът направи движение, като че искаше да отвори клапата и да ме остави да падна в космическото пространство.

– От това няма да имате никаква полза – побързах да го уверя, – така не можете нищо да докажете. Защото ако вие сте само измислица, то моят случай също би бил само измислица и въпреки това аз пак бих се събудил съвсем бодр на писалището си или където и другаде да съм заспал.

– Вие сте буден! – изръмжа той отново.

– И аз тъй мисля – подкрепих го аз. – Защото, ако тази история се оказаше сън, а не действително изживяна сега от мене, то тя би била доста изтъркана. Използувал съм прекалено често този мотив със съня.

– И тъй!

– И тъй, метафизическото обяснение. Тук отново има две обяснения. Едното е натурфилософско-космологично, другото е повече етично-ноологично.

– Господине, вие можете всекиго да подлудите. Не искам все по две обяснения, искам правилното обяснение.

– Във въпроса ви, как правите така, че да пътувате толкова бързо, са залегнали обаче два проблема. Мога да попитам: Как става така, че разполагате с такова количество енергия, което ви е необходимо за скоростта; и мога да попитам: Откъде идвате самият вие?

Дяволът ме погледна с такъв израз на лицето, че аз се засрамах, задето мога да изглеждам така глупаво-учуден.

– Та вие въобще нямате право да питате – разсърди се той, – а аз.

– Ала още един въпрос ще ми разрешите – помолих съвсем учтиво.
– То е само за да не предизвикам тепърва излишни стълкновения.

– Е – омекна дяволът, – съгласен съм. Дори ще отговоря на въпроса. Но той е последният, иначе...

– Кажете ми, моля, можете ли да правите *чудеса*?

Тогава с дявола се извърши Странна промяна. Чертите му се изкривиха, той вече съвсем не приличаше на мене, той приличаше на дълбоко нещастен човек, при все това и на могъщ властелин с неимоверна сила на волята, когото някаква слабост е изненадала. Изплаших се. Но то продължи само миг. После отново стана предишният. Сбърчи чело и запита:

– Какво значи това? *Да създам* не мога нищо!

– Искам да кажа – поясних, – можете ли да причините произволни промени в първоначалното разпределение на всемирната енергия, така че изведнъж да възникнат напълно неочаквани и необясними за нашето разбиране неща.

Той се засмя горчиво.

– Необясними за вас, хората ли? Това не би представлявало нищо особено! Че колко ли надалеко можете да прозрете вие? Вие сте смъртни духове и сте безпомощни пред вечността. Аз обаче мога да бръкна във вечността, където се носят още безброй системи от светове с неизчерпаеми форми на енергия, и да прехвърля от тях в пространството на вашия Млечен път толкова, колкото ми е нужно, за да ви настръхнат косите.

– Аха – досетих се аз, – значи вие сте придвижили тази двигателна енергия с фантастична интензивност, която ни дава десетократна светлинна скорост, от някоя безкрайно далечна звездна система насам?

– Приблизително е така, макар и не толкова просто, колкото си го представяте. Не от система като тази тук, а от съвсем друго място, за което не можете да имате никаква представа.

– Тъй значи – рекох аз, – ами тогава работата, естествено, е ясна. Пита се само защо си правите този труд? Бих си позволил да отбележа, че тук сте извършили нещо много неразумно.

Дяволът кипна. От очите му сега действително излизаше огън и аз съжалих за думите си.

– Жалък червей – изруга ме той, – как се осмеляваш да съдиш за постъпките на вечните духове. Щях да те смажа, ако – ако – и със спокоен глас продължи, – ако всъщност не бяхте напълно прав, господин професоре.

И с тези думи отново рухна като прекършен.

При този обрат страхът ми премина в безмълвна радост и сигурност. Какво наистина можеше да ми се случи, докато излизах прав. Струваше ми се, че ясно разбирам: колкото и могъщ да бе този дявол, една сила властуваше над него и това бе разумът. Само ако се покажех по-слаб от него в това отношение, можех да бъда загубен. Но за какво ми бе всичко това, ако не успеех да се върна отново на Земята, на която принадлежах? Все пак не исках во веки веков да кръжа тук в пространството. Да питам вече нямах право. Какво да правя?

– О, о, о! – въздъхна Нежния юноша и отпи от лимонадата си.

Професорът продължи да разказва:

– Споменахте – опипах внимателно почвата аз – за постъпките на вечните духове. Това направо звучи, като че ли от този вид има няколко.

– Има само двама – отрони дяволът уморено, – единият съм аз, а за другия не обичам да говоря.

– Хм! Другият...

– За това нито дума! – прекъсна ме той невъздържано.

– Исках само да кажа, че той също би могъл да посегне към вечността и да създаде най-прекрасните неща.

– Не – изръмжа той отново сърдито, – точно това не прави. Не му е необходимо. Та той е самият световен разум. Така хубаво е подредил цялата история, че всичко върви от само себе си. Той не прави грешки, следователно не му трябват чудеса, за да ги изправя. И тъкмо това е моето нещастие, това е моята трагедия!

– Аха! Та тогава вие също сте ми ясен, господин Дявол. Власт наистина имате, но не и разум!

– Истинска мъка е, проклета мъка. Съществувам само за да правя грешките в света. И от това също нямам никаква полза. Защото разумът постоянно ги лекува. Само неразумното загива. И така убивам всъщност самия себе си.

– Значи вие сте, тъй да се каже, хроничното самоубийство.

– Какво приказвате, не бива да се взима така буквално. Нали имам на разположение безкрайността. Колкото и безразсъдни неща да се премахват, аз внасям все нови смущения. С нашето пътуване например създадох доста хубава бъркотия сред света. Още и с разследването утре, докде стигнахте...

– Извинете, но това наистина е дреболия. Ще има няколко вестникарски статии и после работата ще се забрави. Защо не взривите Земята? Защо не смачкате на буца цялата система на Млечния път?

– Ха, ха! – Дяволът се запревива от смях. – И какво бих спечелил? Дали малкото материя или енергия, или както искате го наречете, профучава така или еди-как си из пространството, дали късчетата вещество са по-малки или по-големи, това по същество е почти без' значение. Нали материята е в неизчерпаеми количества, пространството и времето също. Това, което наричаме природа, съществуващото в пространството, за него е' съвършено безразлично каква форма ще придобие, то има безкрайно много пътища, за да стигне до целта си. Обаче целта, идеята! Виджате ли, това е главното! Ако тук можех да променя нещо! Всичко опира до съзнанието! В него се крие законът, в него се спотайва целта на мирозданието, с тях трябва да се заема. Затова с предпочитание се обръщам към учените, те са тези, които раждат идеите на разума. Ако мога да си взема един такъв философ като вас например, скъпи професоре, ще постигна повече, отколкото ако разруша милион слънчеви системи. Защото тогава ще нанесе вреда на самия разум.

– Това извънредно много ме ласкае – благодарих аз. – А защо не взехте хора като Сократ, Галилей, Кант и други подобни?

– Та аз го направих, направих го! Нали знаете, че насъсках държавните власти срещу тях. За съжаление доход прекалено късно. Но – какво пък, защо да не се оплача пред вас. И без това няма да се върнете вече на Земята и не можете да го издрънкате.

– Жалко! – помислих за себе си.

– И тъй, подхвърлихте преди малко, че съм имал власт. Ала тя е доста ограничена. Няма как, такъв си е светът – целта, идеята е извън времето, тя е определящата мисъл. Но желанието и мисленето не могат сами нищо да създадат, не могат да се превърнат в нещо действително съществуващо; за това е необходима друга форма на зависимост...

– Зная – допълних аз. – Необходимо е съществуване в пространството и времето. Често съм си пожелавал един милион марки, но все още не съм ги получил, защото за това се изисква обект във времето и пространството, пък бил той и само някой, който ми ги дължи.

– Ето, виждате ли! И колкото малки са възможностите ми да създавам живот от нещо си в пространството, точно толкова малко мога и да премахвам от пространството нещо, което вече е в него. Защото пространството е *безкрайно*, в това е причината. И дори един вечен дух може единствено да превръща съществуващото в пространството от една форма в друга, той е в състояние да преработи Млечния път в баварска бира, но тя ще си остане винаги в пространството, а друг вечен дух може отново да направи от нея слънца, планети и философи.

– А ако пространството не е безкрайно? Ако то се връща, тъй да се каже, в себе си, в случай че си отлетял достатъчно далеко навътре? – предположих коварно аз.

– Ха, ха, ха! – проехтя смехът на дявола. – Да, ако! Ако то би било като голяма кръгла кутия, в която наистина вечно би се обикаляло в кръг, от която обаче би могло и просто да се изхвърли нещо! Тогава щях да спечеля играта. Тогава бих могъл така едно след друго да изхвърлям от пространството, с други думи, бих могъл да *унищожавам съществуването*, да го превръщам в абсолютно нищо. На я извадете нещо от кутия, щом кутията няма въобще нищо освен себе си, най-много пак да е пъхната в друга кутия и така все отново и отново в друга. Тъкмо това световният разум е нагласил така хитро, че е обвързал формите на съществуването със същия закон на безкрайността като формите на мислимото. И тъй аз, „бедният дявол“, разполагам винаги само с незначителни средства, когато искам да атакувам съществуването на разумното.

Когато чух дявола да говори така, на душата ми стана чудно радостно. В мене изникна план за спасение.

– Ах, да! – обади се изведнъж Нежния юноша, който бе мълчал досега от скромност.

Професорът го погледна изумен.

– Извинете – запелтечи Юношата, – аз само се зарадвах, че в края на краищата дяволът все пак нищо не може да направи, дори и с баварската бира.

– Е – предупреди професорът, – само не се радвайте прекалено рано.

– Но нали алкохолът е измишльотина на дявола – отбеляза плахо Нежния юноша. – Та той е едно от най-великите средства на дявола.

– В това отношение дяволът е на друго мнение. Знаете ли какво ми каза той по-нататък? Насочих го тъкмо към неговите така наречени скромни средства, понеже междувременно исках да поразмисля над плана си. И тогава той сподели между другото, че сега с любов се занимава с разпространението на въздържанието.

– Какво? Как?

– Да, именно употребата на алкохол – така заяви дяволът – е един от най-големите ми врагове. Без нея човечеството навярно отдавна би измряло. Разбира се, вярно е, че чрез злоупотребата с алкохол, така нареченото пиянство, се затриват много хора и цели поколения, но това не ме топли много. Това са все неустойчиви хора без сила на волята. Значи

в това отношение пиянството действа като морален подбор; благодарение на него биват унищожавани тъкмо безхарактерните хора и се предотвратява по-нататъшното им разпространение, докато нравствено силните оцеляват. Пиянството подобрява расата. Това, разбира се, е неприятно за мене. Въздържанието, като навик способства да се съхранят слабоволевите и болнавите и следователно разваля човечеството, защото то не променя характера на хората, а само отстранява един симптом на тяхната слабост.

– И таз добра...

– Но аз само предавам какво каза дяволът. Между другото – продължи професорът – радвам се, че въздържанието отнема на човечеството най-незаменимото превантивно и възбудително средство. Накарайте само няколко поколения да не употребяват повече алкохол и впоследствие цялото население ще измре от чревни заболявания и нервна слабост. Поради това аз страстно насърчавам въздържанието.

– Ой, ой, господин професор! – въздъхна Нежния юноша.

– Много правилно! – одобри Силния господин.

Синята дама помоли за чаша пунш.

– Сега обаче – настоя Малката Бръзозен – ще ни разкажете най-сетне как сте се отървали от дявола.

– С удоволствие – откликна професорът. – Поприказвахме си още за това-онова, между другото попитах как се спира космическият автомобил.

– Ха, ха! – Дяволът се засмя. – Да не би да си мислите, че ще ви кажа? Операцията с безкрайния вектор? Не, един смъртен дух не може никога да разбере това. Натискам само така – така... Енергията идва не от безкрайно далечното, а от безкрайно малкото.

– И толкова много ли има вътре от него?

– Ами да, естествено. Та тук има безкрайно много податомни светове. Оттук мога да извлека двигателна енергия с произволно голяма интензивност.

– Какво? Бихме могли да пътуваме още по-бързо?

– Разбира се, с хилядо- или милионократна светлинна скорост.

– Не вярвам.

– Господине, моля ви!

– Извинете. Но в никакъв случай и с двадесет милионократна скорост, нали?

– Незабавно ще ви покажа. След това обаче ще ме оставите малко на спокойствие, защото нямам намерение да разговарям през всичките

стотици хиляди билиона километри на нашето пътешествие.

Дяволът извърши няколко странни манипулации, при което ме придържах с ръка. Когато отново ме пусна, забелязах, че сме придобили, изглежда, съвършено неопишуема скорост. Бързо оставяхме по-близките звезди зад нас. Пътувахме с шест билиона километра в секунда; разстояние, което светлината изминава за повече от половин година. Веднага след това дяволът се излегна назад и незабавно заспа.

– Но моля ви се – възрази Силния господин, когато професорът спря, за да си запали нова пура, – на разказа за грамадните количества енергия, установени в безкрайно малкото, във всеки случай ще повярвам. Нали видяхме при радия какъв запас от сила се спотайва в атомите и вероятно е възможно надълбоко под нам достъпното да се крият още неизчерпаеми латентни сили. Защото безкрайното върви както надолу, така и нагоре, за нас то е само въпросителна, а дяволът знае как може да се стигне до него. Но че същият този дявол спял също като нас, тия на мене не ми ги разправяйте.

Професорът запали най-напред с голямо старание пурата си, после весело погледна Силния господин и обясни:

– Че той хич и не спеше. Аз, разбира се, веднага си помислих, че е просто трик. Той очевидно си имаше и друга работа освен да странствува заедно с мен, но не искаше да ме остави без надзор; и тъй като поради това трябваше да запази образа ми, може би не можеше да си помогне другояче, освен да се престори на заспал.

Вероятно го принуждаваха някакви съображения, които аз не зная, защото иначе не би го сторил тъкмо в момента, когато го бях склонил да полетим с шестбилионна скорост.

– Да, а защо изобщо го накарахте? – попита госпожа Бръзен. – И преди вече се чудех. Нали трябваше толкова... е, не знам колко надалече да пътешествувате, а пък във ваша изгода бе да пътувате възможно най-бавно, за да не... Какво собствено трябваше да станете?

– Метеор – или пък оженен на Марс. Хм – усъмни се в логиката на събеседничката си професорът, – аз обаче не исках нито едното, нито другото, не исках и толкова дълго да пътешествувам, исках да се върна на Земята, а за тази цел трябваше да летя възможно най-бързо, и то все на право.

– Не разбирам – оплака се госпожа Бръзен. – Говорете по-ясно.

– Ако пътувате все на право оттук на запад, нали в крайна сметка – понеже Земята е кълбо – ще се върнете в тази прелестна точка на света от изток.

– Това и аз го разбирам. Но светът все пак не е кълбо, по чиято повърхност аз да обикалям.

– Не, но пространството, виждате ли, пространството, в което всички ние се движим, именно то е криво, без ние да го забелязваме. По-рано хората смятали земната повърхност също за равнина, по която човек можел да върви направо, а сега ние знаем, че се движим в кръг, макар да спазваме все същата посока. Нашите математици отдавна вече знаят, че и с нашето пространство би могло да бъде същото. Без съмнение човекът не притежава никакво средство, за да реши дали пространството действително се връща обратно в себе си, знае се само, че в това не се крие противоречие за мисленето. Сега обаче наистина ми се удаде да открия нещо, което дяволът не знаеше – изложението ми още не е публикувано, – сполучих да открия с пълна сигурност така наречения радиус на закръгление на нашето пространство. Да го изразя строго научно: нашето пространство не е *Евклидово*, а от така наречените *елиптични* пространства с придадени полюси и радиус на закръгление от приблизително над три хиляди светлинни години; това ще рече, че на светлината са й необходими малко повече от десет хиляди години, за да се върне обратно в изходната си точка.

– Хайде, хайде! – поохлади ентузиазма на разказвача Силния господин. – И това би било възможно, но нали тогава би трябвало да виждаме и как слънчевата светлина отново се връща от другата страна; би трябвало зад гърба си винаги да имаме друго слънце.

– И сякме да имаме, ако пространството беше напълно прозрачно. Но в това пространство витае толкова много поглъщащ светлината прах, че дори най-силната светлина не може да преодолее цялото разстояние, без той да я всмуче. Ние не сме в състояние да виждаме толкова надалеко, дори и дяволът не е в състояние. Пък и най-доброто доказателство за това е, че аз пропътувах целия път.

– А откъде знаете – избоботи Силния господин, – че количката ви не можеше да бъде отклонена от правата, искам да кажа, най-късата линия в пространството!

– Вижте, нали дяволът ми бе казал, че превозното ни средство е от щелит. Това е името, което избрах за един идеален материал, благодарение на който всичко направено от него се освобождава от въздействието на земното притегляне. Съобразно с това не можехме да бъдем отклонени от притеглянето на звездите. Имах значи право да предположа, че праволинейният ни път, който според схващането на дявола води в безкрая, действително трябваше да ни върне обратно в Слънчевата система.

Затова бях склонил дявола да увеличи скоростта ни двадесет милиона пъти повече над светлинната. Защото тогава можехме, както вече бях изчислил, да завършим цялото действително пътешествие около света за някакви си непълни пет часа. Пък и ми се щеше още през нощта да се върна у дома.

– У дома? – стресна се пак Синята дама, подскачайки. – Ах, да, нали и аз исках да си ходя. Трябва да проверя...

– Е, хайде, почакайте още малко – успокои я професорът. – Връщането у дома не бе толкова проста работа. Най-напред исках само да се озова отново в нашата Слънчева система, защото в тези непознати светове от неподвижни звезди нито един човек не можеше да се оправи. Да се върна обаче у дома и дори само на Земята и да изляза от това миниатюрно космическо тяло – това бе трудността. И си казах от самото начало, че за тази цел имах нужда от дявола. Нали не знаех как ме бе докарал тук – само той можеше да ме измъкне отново. Засега изглеждаше, че той спи, макар и да бях сигурен, че тази имитация до мене представляваше уловка, някакъв сигнален уред за дявола, ако се опитам да променя нещо своеволно по апарата. Не помръдвах. Трябваше да изминат още около четири часа, преди да може нашият Баща-Слънце да изгрее отново като малка слаба звездичка и тогава ние щяхме да се приближим до него от другата страна. И Земята също се бе придвижила малко по орбитата си и се бе завъртяла при това около оста си. А ако с нашата умопомрачителна скорост се бяхме блъснали в Земята, щяхме просто да пробием дупка в нея, при положение че щелитът издържи. Докато обмислях всичко, изпаднах в пълно униние. И без това изобщо не мога да понасям пътуването, още по-малко, когато пристигането е така неопределено! И нищо за ядене или за пиене, нито дори пура!

– Наистина ми е мъчно за вас – съжали ме добродушно Синята дама.

– Нали? И на мене ми е мъчно за себе си. Видях невероятни неща в онези далечни точки на света, светлинни мъгли се превръщаха пред очите ми в звездни сводове и отново се стопяваха в потрепкващи облачета зад мен; седях до спящия дявол час подир час и не знаех да го събудя ли, или да чакам още. И чак сега мъка притисна сърцето ми. При бясната скорост, с която се движехме, бе съвсем невъзможно да се различи което и да е съзвездие, макар и отново да пристигдохме в нашата небесна област – изобщо не можех да знам дали профучавам край Слънцето, защото дори пространства с шестдесетократния диаметър на Нептуновата орбита прекосявахме за десета част от секундата; бях просто

загубен сред вселената, самият аз бях вече много по-малък от една падаща звезда...

В това време усетих как загубих седалката под себе си, ала някаква противостояща сила ме държеше в равновесие; успокоих се и забелязах веднага, че звездите отново стоят на местата си, съзрях познатото небе на нашия Млечен път и яркосветещата точка там, точно там пред нас – това не можеше да бъде нищо друго освен нашето мило Слънце...

– Дявол да го вземе дано! – разгълча се събуденият дявол до мене, който също така не бе напуснал доброволно мястото си.

– Ето че забравих да изключа двадесет милионократната светлинна скорост и сега – сега пропътувахме целия пътен маршрут от сто хиляди билиона километра едва за пет часа!

Сега забелязах, че дяволът имаше под седалката си истински таксиметров часовник, който бе нагласен на сто хиляди билиона километра. В мига, когато автомобилът измина това разстояние, той автоматично бе забавил хода си до обикновената собствена скорост на Слънцето. Ала ме обзе нов ужас. Едва сега ми направи впечатление, че определената ми от дявола пътна отсечка почти точно съвпаднаше с обиколката на елиптичното пространство, както аз го бях пресметнал. Може би дяволът въпреки всичко бе знаел, че пространството има граници? Бе ли измамил мене и опазил себе си?

Това ми мина през главата, докато дяволът занарежда:

– Къде сме всъщност? Е, това действително не го разбирам. Та ние сме пак в Слънчевата система, непосредствено до орбитата на Нептун, обаче точно на срещуположната страна, откъдето потеглихме. А никъде не се отклонихме от посоката, щях веднага да го забележа.

Сега разбрах, че дяволът не знаеше нищо за ъгъла на закръгление на пространството. Може съпадението на цифрите да е само случайност или да има някаква неизвестна вътрешна причина, във всеки случай спътникът ми все още смяташе пространството за *безкрайно*.

– Разрешете – подхванах аз, окуражен наново от това – да ви обясня веднага. Надявам се тогава да...

– Съвсем нищо няма да. Пътешествието свърши и сега ще правя с вас каквото си пожелае. Но да обясните преди това, все още можете.

– Хм! – измърморих аз. – Вие току-що се заблудихте, когато сметнахте пространството за безкрайно. Нашите математици отдавна знаят, че са възможни много видове пространства, които не съдържат никакво противоречие в себе си. Само дали нашето пространство, условната форма на нашето съществуване, притежава онова качество на

закръгленето, това не можа да се докаже. Но сега ние действително пътувахме все направо и въпреки това се върнахме на същото място. Следователно пространството, в което проведохме нашия опит, не е така нареченото Евклидово пространство, а води след сто хиляди билиона километра обратно в себе си. Пространството има край. Отдавна вече го знаех, ако ми бяхте позволили да взема ръкописите си, там е написано.

Известно време дяволът остана съвършено неподвижен и размишляваше.

– Какво? – извика после той. – Пространството наистина ли е закръглено? Тоест не е безкрайно? И аз никога не съм го забелязал? Наистина друг път не съм се движел тъй лудешки бързо по права линия. Но тогава, щом е така – ха! Тогава другият също не го знае! Та тогава целият световен разум се заблуждава. Тогава формата на телесното съществуване също така не е безкрайна, както формата на мисълта и идеята? Я, тогава аз спечелих! Тогава мога цялата природа, цялото й законно съдържание да изхвърля полека-лека от формата на съществуване, да ги оставя да изтекат в нищото – мога да унищожавам! Нещо, което никой бог и никой дявол не можаха да разберат, го открива някакъв си професор! Кълна се в баба си, ти си славен човек Братко, дай да те прегърна!

Всъщност бях малко засрамен, но все пак напомних:

– Сега обаче навярно ще...

– Но, разбира се! – потвърди дяволът. – Ще те пусна да си вървиш. Би било жалко за тебе. Един такъв гений трябва да се запази за хората. Незабавно ще те върна на Земята.

– Хо, хо, хо! – Силния господин се засмя. – Добре са ви претнали!

Професорът замълча и кимна няколко пъти леко с глава. После отпи глътка от чашата и отново запали пурата.

– Е, и? Какво по-нататък? – попита Малката Бръозен.

– Това бе последното, което чух от дявола. Намерих се отново в кабинета си. Часовникът показваше два часа двадесет и пет минути сутринта. Неделя. Бях смъртно уморен и си легнах.

– Но, господин професоре – полюбопитствува Синята дама, – нали все пак историята въобще не е истинска?

– Всичко е истина, до най-малките подробности, като изключим номера на къщата на Шламщрасе двадесет и едно; този незначителен епизод се разигра в друго жилище. Но останалото – на него можете да се осланяте.

– Хо, хо, хо! Наздраве, професоре! – провикна се Силния господин.

Нежния юноша си сипа чаша вода, а Синята дама рече:

– Ала все пак наистина е много мило от страна на дявола, че ви е върнал.

КРАЙ

© 1990 Виолета Тончева, превод от немски

Kurd Laßwitz
Wie der Teufel den Professor holte, 1902

Сканиране: Xesiona, 2009
Разпознаване и редакция: NomaD, 2009

Издание:

Курд Ласвиц. Апики
Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1990
Рецензент: Людмила Стоянова
Редактор: Димитричка Железарова
Оформление: Богдан Маврадинов и Жеко Алексиев
Рисунка на корицата: Текла Алексиева
Художествен редактор: Иван Кенаров
Технически редактор: Ангел Ангелов
Коректори: Паунка Камбурова, Янка Енчева

Bis zum Nullpunkt des Seins
Verlag Das Neue Berlin, Berlin, 1979

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11517>]